

Počátky americké sociologie a jejich historická kontextualizace¹

Jan Balon²

Filosofický ústav AV ČR, Praha

The Early American Sociology and Its Historical Contextualization. This article provides a historical analysis of intellectual and institutional development of the early American sociology. The two most frequent historical narratives, one of the "intellectual irrelevance", and the other of the "institutional triumph", examining the legacy of the first American sociologists are confronted and dissected in detail. It is argued that the reconstructions of early American tradition often project current problems into historically specific contexts of the formative period. The problem of continuity/discontinuity of American sociology is interpreted in terms of a historically conditioned "quest for objectivity and coherence". The design of the article is historical, theoretical, and conceptual. Its main intention is to identify the key problems put forward by the first American sociologists and to address their conceptions aimed at founding a unified theoretical and methodological approach. Detailed attention is also paid to the attempts at disciplinary separation and identity formation of the early American sociology.
Sociológia 2010, Vol. 42 (No. 1: 5-32)

Key words: *history, contextualization, American sociology, intellectual diversity, institutionalization, coherence, objectivity.*

Úvod

Nové pohledy na intelektuální a institucionální vývoj americké sociologie³ nejčastěji postupují metodou extenzivního historického zkoumání, pomocí níž se pokoušejí sledovat způsob, jakým specifické – historicky podmíněné – ideje a způsoby myšlení formovaly hlavní nástroje a cíle oboru jako takového. (Banister 1987; Vidich – Lyman 1985; Turner – Turner 1990; Abbot 1991; Bulmer et al. 1994; Levine 1995; Camic (ed.) 1997; Bunge 1999; Calhoun et al. 2007) Jiné pokusy se zase zaměřují na detailní interpretaci díla významných sociologů (Laslett 1991; Cook 1993), převypravují příběhy slavných sociologických

¹ Tato stat' vznikla během šestiměsíčního výzkumného pobytu na Northwestern University podpořeného Fulbrightovou komisí. Je součástí řešení projektu P404/10/1010 Teoretické dědictví americké sociologie financovaného Grantovou agenturou ČR a výzkumného záměru MSM0021620841 (pracovní tým Civilizační pokrok nebo krize kultury a morálky). Děkuji dvěma anonymním recenzentům za podnětné připomínky.

² Veškerou korespondenci posílejte na adresu: PhDr. Jan Balon, Ph.D., Filosofický ústav AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, Česká republika. E-mail: janbalon@seznam.cz.

³ Označení „americká sociologie“ pochopitelně není geograficky zcela přesné, v oborových textech a časopisech se jim však rozumí prakticky výhradně „sociologie v USA“ a v tomto smyslu je užíváno i v tomto článku.

kateder (Bulmer 1981; Wallace 1989; Feffer 1993; Camic 1995; Fine (ed.) 1995), časopisů (Abbot 1999), nebo usilují zapracovat do sociologického kánonu dříve opomíjené či marginalizované myslitele. (Connell 1997; Deegan 2002; Blasi (ed.) 2005) Ve vztahu k obecnějším a filosofickým prvkům se výzkum koncentruje na evropské kořeny sociologického myšlení, zejména pak na způsob, jakým byly v americké sociologii specificky reflektovány. (Münch 1991; Hinkle 1994; Smith 1994; Morgan 1997; Bunge 1999; Steinmetz (ed.) 2005) Vztah mezi evropskou a americkou sociologií je nejčastěji nahlížen z hlediska závislosti americké sociologie na evropských modelech. Jednou z hlavních příčin této závislosti v rovině obecně teoretického myšlení se zdá být „intelektuální irelevance“⁴ rané americké sociologie, která přes svou bezprecedentní „institucionální expanzi“ nedokázala představit ani koherentní, ani originální vizi intelektuálního vývoje oboru. V následujícím textu se pokusím „intelektuální dědictví“ prvních amerických sociologů historicky kontextualizovat, přičemž se zaměřím na otázku, jak se ideově nesourodé založení projevilo v celkové orientaci rané americké sociologie i ve způsobu, jakým se oddělila od ostatních sociálních věd, ohraničila svou vlastní výzkumnou agendu a obhájila svou autonomii. Problém kontinuity/diskontinuity intelektuálního a institucionálního založení americké sociologie je interpretován z hlediska historicky podmíněného úsilí o zajištění „objektivitu a koherence“ vědeckého myšlení. Zaměření textu je historické, teoretické a konceptuální.

Kontextualizace versus rekonstrukce

Již tak komplikovaný vztah mezi sociologií a historií⁵ jako dvěma plně neslučitelnými (avšak současně také plně neoddělitelnými) vědami se ještě umocňuje pokaždé, když se sociologové rozhodnou psát dějiny svého oboru. Na rozdíl od situace v přírodních vědách, jejichž dějiny jsou předmětem zájmu historiků vědy a pro praktikující vědce je do značné míry nepodstatné, co se v jejich oboru stalo před sto lety, sociologové si dějiny svého oboru chtějí periodizovat, klasifikovat, vykládat či interpretovat sami. A to se zřetelně jinými záměry, než jsou ty, jež jsou vlastní historikům. První, co má sociolog ve svém výkladu sklon eliminovat, je samotný „historický kontext“ idejí, událostí či jevů, neboť jej zajímá především jejich vztah k současnosti, nikoli výklad „z hlediska jejich doby“.⁶ Nejužívanějším nástrojem je přitom takzvaná „rekonstruktivní historická

⁴ Myšlena je „irelevance“ teoreticko-metodologického odkazu první generace pro následující „intelektuální“ vývoj americké sociologie.

⁵ Pro shrnutí vzájemného vztahu mezi historií a sociologií v USA viz Steinmetz. (2007) Historiografický přístup k vývoji americké sociologie je též shrnut v Sica. (2007) Základní literatura k tématu dějin americké sociologie je obsažena v Phillips, VanAntwerpen. (2007)

⁶ Ještě zřetelněji se to ukazuje v případě učebnic, které svou snahou shrnout vše podstatné vycházejí z aktuálních preferencí, jímž přizpůsobují svůj výběr autorů, problémů, teorií či metod tak, aby zachytily základní osu vývoje oboru, v níž vše vybra-

analýza“. Z minulosti mají být uchovány ty myšlenky, jež jsou nějakým způsobem důležité pro dnešek, a vyloučeny ty, jež jsou pro současný stav poznání irelevantní. Takto mohl kupříkladu Talcott Parsons ze sociologie dvacátého století „vyloučit“ Marxe se zdůvodněním, že řešil problémy devatenáctého století. (Parsons 1937) Cílem rekonstrukce dějin sociologie bývá v první řadě „syntéza“ idejí, pojmů či přístupů, jež se má stát základem intelektuální identity oboru, respektive jeho teoretické a metodologické jednoty. Historický vývoj je nahlížen z hlediska kontinuity/diskontinuity sociologického myšlení, odkrývané prostřednictvím identifikace relevantních (současných) výzkumných problémů a zájmů. Orientace na přítomnost (a zejména na budoucnost) ponechává „historický kontext“ stranou, nehledě na to, zda je hlavním záměrem doložit „progresivní“ či „regresivní“ vývoj nebo přesvědčit o oprávněnosti a historické nezbytnosti určitého přístupu.⁷

Sociologické „rekonstruktivní historické analýzy“⁸ se přinejmenším od padesátých let minulého století téměř konsensuálně shodují ve svém sumárním hodnocení počátečního stádia vývoje americké sociologie. To poukazuje na trvalost institucionálních základů zformovaných prvními americkými sociology, současně ovšem také na intelektuální irelevanci teorií, idejí či přístupů rozvinutých generací Lestera Warda, Williama Sumnera, Albiona Smalla a Franklina Giddingse.⁹ V intelektuálním kánonu moderní ani současné sociologie první generace zahrnuta není, přes veškerou úctu k jejich (institucionálnímu) zakladatelskému úsilí, opakovaně pietně připomínanému a oslavovanému při výročí významných událostí, jichž se v prvních dekádách událo nespočet.¹⁰ Jak uvádí Anthony Oberschall, institucionalizaci sociologie v USA „můžeme popsat pouze jako famózní úspěch. Tato skutečnost je o to pozoruhodnější, že otcové zakladatelé americké sociologie nerozvinuli žádné originální myšlenky ani teoretické systémy, jež by obstály ve zkoušce časem.“¹¹ (Oberschall 1972: 187) Jas-

né nějak souvisí s jeho současným stavem. Z této perspektivy učebnice dějiny sociologie neustále „přepisují“. Viz Hamilton. (2003)

⁷ Ke sporu historismus/presentismus v rámci americké sociologie viz například Merton (1985), Seidman (1985), Smith (1994: 13-49), Baehr. (2002: 79-108)

⁸ Takový postup lze kupříkladu najít v knihách, jejichž autory jsou Martindale (1960), Wallace (1969), Boskoff (1969), Mullins (1973), Schwendinger – Schwendinger (1974), Eisenstadt – Culelaru. (1976) O historický přístup senzitivnější k celkovému kontextu rané americké sociologie se pokoušel dnes již zaniklý časopis *Journal of the History of Sociology* (1978 – 1987). Viz rovněž monotematické číslo *Journal of Classical Sociology*, 2006, Vol. 6 (1).

⁹ Ve svém příspěvku se budu zaměřovat výhradně na tyto autory, i když je to pochopitelně velice omezený výběr, jímž nemá být nijak snížena role jiných myslitelů z formativní éry americké sociologie, jako jsou kupříkladu Charles Cooley, Thorstein Veblen, Edward Ross, Luther Bernard nebo Charles Ellwood. Charakteristická vize intelektuálního a institucionálního vývoje oboru byla však z převážné části vytvořena uvedenými čtyřmi autory.

¹⁰ O to systematicky pečují oborové časopisy a především *American Sociological Association*. Připomínají se první disertace na té které univerzitě, první vydání časopisů, významných knih, výročí založení sociologických kateder či narození, respektive úmrtí předních sociologů.

¹¹ Jedním z hlavních důvodů, jak Anthony Oberschall uvádí dále, byla skutečnost, že se americká sociologie institucionalizovala „předtím, než měla distinktivní intelektuální obsah, specifickou metodu, nebo dokonce sobě vlastní hledisko“. (Oberschall 1972: 189) Daniel Breslau zase s mírnou nadsázkou říká, že „každý, kdo studuje dílo zakladatelů akademické sociolo-

ná a zřetelná odpověď na otázku, kdo dal sociologii v USA tak pevné institucionální základy a jak toho dosáhl, pochopitelně provokuje k tomu ptát se, na čem sociologie v USA stojí intelektuálně. Neschopnost shodnout se na přijatelné odpovědi vnáší do vývoje americké sociologie trvalé napětí, překvapivé zvraty, války škol, zápasy o dominanci i pocity frustrace. Americká sociologie skutečně disponuje pevnou a sjednocenou institucionálně-byrokratickou základnou, oproti níž – v dramatické expozici řečeno – se ještě umocňuje křehkost a otřesenost její intelektuální identity, postrádající pro americké prostředí tak potřebný zřetelný odkaz k jednoznačně definované národní tradici.

Počátky americké sociologie lze tedy sledovat a interpretovat ve dvou poměrně snadno oddělitelných rovinách. V té méně problematické bylo úsilí o ustavení nové vědy podněcováno zájmem o prokázání jedinečnosti, opodstatněnosti a nezávislosti sociologického přístupu. Provědecký optimismus sjednocoval první generaci amerických myslitelů, sdílejících přesvědčení o pragmatické důležitosti sociologického myšlení pro progresivní vývoj (americké) společnosti a funkcionální nezbytnosti zajištění pevné identity nově se formujícího oboru v širší struktuře sociálních věd. Převážná část textů z raného období má programový a často přímo propagační charakter s opakující se osnovou, rétorickými figurami, persuasivní dikcí a apelativním tónem.¹² Je v nich odkryt plán institucionalizace oboru, předznamenána jeho organizační struktura. Současně je zde však také zachycena diverzita předpokladů a postojů v rovině intelektuálního rozvržení i interpretace role sociologie jako vědy. Zřetelně definovaný cíl reformovat společnost a přispět k jejímu pokroku i jeho legitimizace odkazem k souvislosti nové vědy s řešením sociálních problémů sice navenek formoval celkovou vizi oboru ohlašující proměnu společnosti,¹³ nezaručoval ovšem soulad v otázce, jakými (intelektuálními) prostředky proklamovaného cíle dosáhnout. Do základů specifického (amerického) institucionálního konstruktů sociologie jako vědy je vložen, a jak uvidíme dále, stále v ní přetrvává, příslib zajištění jeho intelektuální integrity, ten je však v protikladu k sebevědomému přesvědčení o historicky jedinečné a v posledku vítězné misi oboru

gie v USA, má tu výhodu, že jejich texty v knihovně vždy nalezne přesně na tom místě, kde mají být.“ (Breslau 2007: 39) A dodává, že jejich práce jsou jen „výjimečně citovány v textech zaměřujících se na dějiny sociologie a téměř nikdy pro jejich sociologická nahlédnutí“. V uvedených větech se opakuje Parsonsův přístup k rané americké sociologii, kdy sice přiznává, že pro něj „skutečnou zakladatelskou práci vykonala generace z období mezi roky 1890 – 1920“ (Parsons 1950: 4), na straně druhé ji ovšem ze své koncepce nekompromisně vyloučil se zdůvodněním, že formálně nepřispěla k vývoji oboru jako takového a je zcela neslučitelná s jeho „konvergenční tezí“. Parsonsovy nejvýznamnější knihy (1937, 1951) neobsahují ani slovo, jímž by se zabýval některý z prvních amerických sociologů.

¹² Jak uvádí Richard C. Bannister, „vytvoření americké sociologie bylo vysoce osobní záležitostí a často také úsilím plným vášně“. (Bannister 1987: 9) Razantní programové apely se (nejen) v americké sociologii periodicky opakují: v souladu s tím, jak se proměňují vědecké standardy a obecná kritéria vědeckosti, formuje (téměř) každá generace svou vlastní generální vizi vývoje oboru. Jak poněkud ironicky říká Richard J. Bernstein: „Bylo by možné napsat dějiny sociální vědy za posledních sto let z hlediska deklarací ohlašujících, že se právě stala, nebo se právě stává skutečně vědeckým úsilím.“ (Bernstein 1976: 52)

¹³ A sjednocoval tak první generaci amerických sociologů v úsilí o institucionalizaci jejich vědy.

spojen s jistou bezradností, nesamostatností a neoriginalitou prvních amerických sociologů.

Historická kontextualizace, jež sleduje, jak se utvářel specifický způsob myšlení, odkrývá souvislost mezi historickým kontextem určitých (dobově podmíněných) idejí či předpokladů a konkrétním jednáním vybraných aktérů. Dominantní ideje či předpoklady určité doby prostor konkrétního jednání ohraničují a také mnohdy omezují. Takovou utlačivou sílu v podmínkách jednání prvních amerických sociologů měly hranice myšlení vymezené vzájemným vztahem mezi tím, co lze autonomně vyjádřit a co je v kontextu hodnot americké společnosti „žádoucí“ a zejména nábožensky „přijatelné“.¹⁴ Konec 19. století přál racionální vědecké rétorice a eliminoval zásadní pochybnosti o možnosti racionalizace lidského myšlení a jednání, jakkoli by bylo pochopitelně neúnosné zjednodušující představovat si nějaký celospolečenský konsensus v moderním smyslu slova. Představa vědeckého triumfu sociologie tehdy vzrušovala několik desítek jedinců, kteří svou idealistickou víru opírali o praktický zájem řešit sociální problémy. Intelektuální zdroje, inspirace i přístupy byly importovány z Evropy, podloženy specifickou interpretací a dále uzpůsobeny konkrétním záměrům a cílům. V protikladu k situaci v Evropě, kde se sociologie jako věda prosazovala velmi problematicky a jen pozvolna rekrutovala do svého tábora vědce pohybující se na rozhraní jednotlivých sociálněvědních disciplín, byla rychlost, jakou americká sociologie získala a obhájila atributy vědeckosti v celkové (dobové) struktuře americké *akademie* a *univerzity*, skutečně pozoruhodná.

Intelektuální nesoulad

Co americká sociologie ve svých počátcích rozhodně nepostrádala, byla celková vize. Ta se opírala především o koncept vědy, jež v Evropě rozvinuli Comte a Spencer.¹⁵ Dialog s evropskou tradicí probíhal s jistým zpožděním a byl velmi selektivní, přičemž výběr referenčních autorů byl víceméně neměnný, jakkoli se postupně měnil důraz i závěry vyvozované pro specificky americký koncept sociologického zkoumání. Odkaz ke Comtovi a Spencerovi posvěcoval formulaci předpokladů sociální reformy a sloužil jako jakýsi odlišující znak sociologického myšlení ve vztahu k soupeřícím oborům, zejména pak k ekonomii. Americkým sociologům vyhovoval Comtův a Spencerův jednoznačně provědecký a scientistický světonázor, jenž sliboval lineární pokrok v řešení problémů společnosti při důsledném uplatnění racionalistických předpokladů, které mělo vést k tomu, po čem američtí sociální vědci toužili nejvíce,

¹⁴ Vlivem náboženského přesvědčení na vlastní dílo prvních amerických sociologů se systematicky zabývali Vidich a Lyman (1985). Viz rovněž Swatos (1985).

¹⁵ Jak to formuluje Daniel Breslau: „V díle Comta a Spencera sociologové našli symbolické zdroje, jež mohly být adaptovány na americkou scénu.“ (Breslau 2007: 46)

totiž k objektivitě, systematickému vědění nepřipouštějícímu vnitřně rozporné výklady společnosti. Časté byly zejména odkazy k Comtově hierarchii věd a k jeho zákonu tří stádií. Programové apely poukazující na nutnost prosazení a ustavení sociálních věd nacházely díky Comtovi své nové vědy tam, kde je chtěly vidět – na vrcholu, směřující k pozitivnímu poznání.

Ještě významnější roli sehrálo Spencerovo učení. Jak uvádí Daniel Breslau, zakladatelé americké sociologie přijali „Spencerovu definici společnosti i jeho vymezení sociologie jako vědy, jež chápe společnost jako předmět¹⁶ svého zájmu. Spencerova společnost je integrovaným celkem, jenž se vynořuje z přírody, je s přírodním světem kontinuální a je podřízen transhistorickým zákonům evoluce. Sociologie je tudíž, podle této definice, holistickou, naturalistickou a evolucionistickou vědou o společnosti.“ (Breslau 2007: 40) Toto sdílené přesvědčení bylo – přes veškeré nesoulady, osobní, praktické i teoretické animozity mezi hlavními postavami první generace amerických sociologů – určující pro chápání, propagování i institucionální zajišťování sociologie jako vědy. Pokud bychom se pokusili rekonstruovat počáteční podobu americké sociologie a redukovali bychom její obecně teoretickou a obecně metodologickou poznávací základnu na několik výchozích předpokladů, skutečně bychom zjistili, že šlo o spencerovskou vědu.¹⁷ Když v roce 1937 začal Talcott Parsons své dílo *The Structure of Social Action* rétorickou otázkou „Kdo dnes čte Spence-
ra?“¹⁸, vyjadřoval jí i značné překvapení nad tím, jak je možné, že kdysi tak všeprostupující *spiritus agens* náhle vymizel. I když zcela jistě platí, že výběr referečních autorů přesazených z Evropy do kontextu americké společnosti zásadně ovlivnil výchozí intelektuální perspektivu sociologie v USA¹⁹ a comtovsko-spencerovská spekulace jí dodala základní předpoklady ve vztahu k otázkám historických zákonů, kauzality, pokroku či vědění, vlastní sociologická metoda brzy v interním dialogu mezi americkými zakladateli dostávala specifickou, vzájemně obtížně sjednotitelnou a nesourodou podobu. Proreformistický zápal rovněž mohl jen obtížně vstřebávat Spencerovy radikální pochybnosti ve vztahu k možnostem sociální reformy.

Samotné (dobové) přesvědčení o opodstatněnosti sociologického přístupu hledalo svou oporu v možnosti identifikovat společné problémy, jež by bylo možné řešit v rámci předpokladů racionální argumentace, přistupovat k nim prostřednictvím společné metody a vztahovat je k určitým idejím či pojmům: to

¹⁶ Ward, Sumner a Giddings hlavní předmět zájmu sociologie nejčastěji charakterizovali jako „studium společnosti“, Small sociologii pojímal spíše jako studium „sociálního procesu“. Pro detailní souhrn viz Hinkle. (1980: 65) Viz též Fuhrman. (1978)

¹⁷ Charles Cooley později podotkl: „Téměř všichni z nás, kteří se začali sociologií zabývat řekněme v období mezi sedmdesátými a devadesátými lety devatenáctého století, k tomu byli podníceni Spencerem.“ (Cooley 1920: 129)

¹⁸ Tuto rétorickou otázku poprvé položila historička Crane Brinton. (1933: 226)

¹⁹ Podobně jako později, když byl po druhé světové válce znovuobjeven Durkheim a Weber nebo v letech šedesátých Marx.

vše z hlediska dominantní teorie. Sociologické řešení určitého problému tedy zahrnovalo několik rovin analýzy (tematickou, problémovou, konceptuální, teoretickou a metodologickou), jež zakládaly jednotný vědecký přístup. Každá rovina byla jednou částí sjednoceného celku, zajišťovala integritu sociologického poznání a prověřovala jeho vědeckost. Cílem bylo provázání sociologické analýzy s pojmenovanými společnými problémy, pomocí nichž byly současně vymezovány oborové hranice i zpřesňovány kompetence sociologie jako vědy. Upevnění intelektuální a metateoretické jednoty oboru i překonání diverzity ideologických přístupů bylo nezbytným předpokladem, neboť pokud americká sociologie chtěla odkrývat zákony historického pokroku, přirozeně měla zájem i o svou kontinuitu. Vzhledem ke skutečnosti, že americká sociologie byla v posledních dekadách 19. století zcela bezpochyby nejexpanzivnější sociální vědou, musela v rychlém sledu začlenit do své oborové základny – a také z ní eliminovat – množství historicky nahromaděných myšlenkových předpokladů, postojů i rozporností. Přestože lze říci, že první generace amerických sociologů vycházela z víceméně jednotného přístupu – *evolučního naturalismu*, identifikovala společný problém – *pokrok civilizace* a shodla se na nezbytnosti specificky sociologického řešení ideových dilemat plynoucích ze sporů *idealismus/materialismus*, *nominalismus/realismus*, *voluntarismus/determinismus*, intelektuálního sjednocení reálně dosaženo nebylo. Pozdějšími termíny řečeno, počátky americké sociologie jsou „ideologickou fází“ vývoje oboru, nehledě na skutečnost, že příslib jednoty, respektive její vyhlášení je opakující se rétorickou figurou i deklarovaným cílem prakticky veškerých významných zakladatelských textů a navrhovaných syntéz.²⁰

V protikladu k silně empirickému charakteru, jímž se americká sociologie vyznačovala ve svém následujícím vývoji, bylo její počáteční zaměření převážně obecně teoretické. Jak to formuluje Roscoe Hinkle ve svém pokusu o syntézu *Founding Theory of American Sociology 1881 – 1915*, původní texty byly „vědomě a intencionálně teoretické. Explicitně odkazovaly ke slovům ‚teorie‘, ‚sociální teorie‘, ‚sociologická teorie‘, ‚teoretická sociologie‘ nebo ‚teoretická sociologie‘“. (Hinkle 1980: 54-55) Samotný oborový „metateoretický“ základ byl formován pod rubrikou „obecné sociologie“,²¹ jež měla identifikovat a ohraničit vlastní předmět sociologického zkoumání, vydobýt vědecký respekt i zaručit intelektuální soudržnost oboru. „Obecná sociologie“ v představách prvních amerických sociologů rozpracovávala a dodávala teoretické hledisko pře-

²⁰ Za nejreprezentativnější ukázky způsobu myšlení a psaní prvních amerických sociologů bývají považovány tyto knihy: Wardova *Pure Sociology*, Rossovy *Foundations of Sociology*, Smallova *General Sociology* a Giddingsovy *Principles of Sociology*.

²¹ Luther L. Bernard (1909) ve své zprávě o výuce sociologie na amerických univerzitách doložil, že „obecná sociologie“ byla i nejvýučovanějším kurzem (na druhém místě byla „deskriptivní sociologie“, na třetím „sociální psychologie“, „sociální technologie“ na čtvrtém, „dějiny sociologie“ na pátém a „metodologie“ na šestém).

kračující čistě praktické reformistické zájmy o řešení sociálních problémů,²² jež se měly stát agendou (a doménou) aplikované sociologie.²³ Teoretické sebeuvědomění přitom vycházelo z přesvědčení, že samotný zájem, jakkoli upřímný a zapálený, o reformu společnosti nestačí a pokud nebude odlišen od skutečně vědeckého přístupu a také v něm založen, ve svých důsledcích sociologii poškodí. „Obecná sociologie“ se nezaměřovala na řešení konkrétních (sociálních) problémů, nýbrž na univerzální rysy sociálního života, na první principy, zákony, příčiny či síly. Praktický aplikovaný výzkum orientující se na problémy americké společnosti byl přislíben, avšak v hierarchii zájmů prvních amerických sociologů je rozhodně odsunut důrazem na pevné založení teoretického hlediska. Nehledě na skutečnost, jak významnou roli hrála „praktická a reformistická orientace“ v sebezdůvodňování nezbytnosti sociologického přístupu, „konkrétní problémy“ americké společnosti se v klíčových textech první generace amerických sociologů řeší jen zcela výjimečně. Jejich základní charakteristikou se stává „hledání objektivit“,²⁴ dosahované převážně deduktivním způsobem myšlení, jenž je v mnohém přímým protikladem k induktivnímu empirickému výzkumu, jenž je často vnímán jako přístup zakládající americkou sociologii jako takovou.

Historická rekonstrukce sdíleného základu obecné sociologie vychází z předpokladu, jež formuloval Nicholas Timasheff, totiž že „sociologické teorie ... krouží kolem několika problémů, přičemž různé odpovědi na ně by mohly odhalit (a určit jejich následnost) fundamentální teoretické orientace v dějinách sociologické teorie“. (Timasheff 1955: 11) Takový předpoklad, který byl zformulován z perspektivy moderní sociologie a odpovídá jejím zájmům, naznačuje, že identifikace klíčových idejí, problémů či pojmů je nejen možná, nýbrž při použití adekvátní perspektivy je vždy již na dosah. Postačilo by historicky nahromaděné vědění protřídit, přeuspořádat, provázat a samotná struktura dominantních teoretických předpokladů by se svou vlastní logikou vynořila sama. Současně to znamená tvrdit, že v každém období vývoje sociologie jako vědy existuje zřetelný potenciál k teoretické, metodologické i konceptuální syntéze, jenž umožňuje logicky sjednotitelný systém vědění. Intelektuální identitu oboru i jeho soudržnost by pak zakládala právě takováto syntéza.

22

Jednoznačně to vyjádřil Franklin Giddings (1898) ve svém vymezení sociologie, která „není filantropií: je to vědecký základ, na němž musí pravá filantropie stavět“. Akademická a vědecká sociologie se rovněž byla nucena vymezovat proti různým koncepcím „křesťanské“ či „biblické“ sociologie, jež měly v počátcích velmi silný vliv, zejména pak v podání George Herrona. Lester F. Ward v roce 1895 napsal do časopisu *Bibliotheca Sacra*, tehdy ideového centra takzvaného Social Gospel, významného teologického hnutí s reformistickými ambicemi, že „sociologie není náboženství, kult nebo program jednání, nýbrž věda“. (Viz Stern 1933: 171-172) A dále řekl, že mu spojení „křesťanská sociologie“ zní jako „křesťanská matematika“, „mohamedánská biologie“ nebo „budhistická chemie“.

23

Jak uvádí Roscoe Hinkle, „pravdou je, že raná nebo zakládající teorie (jež je v podstatě ztotožnitelná s „obecnou teorií“) měla tak výsostné postavení a význam, který již nikdy poté v žádném z následujících období znovu nezískala, ani nezopakovala“. (Hinkle 1980: 267)

24

Tento jednotící rys v myšlení prvních amerických sociologů systematicky zpracoval historik Robert C. Bannister. (1987)

Historická kontextualizace počátků americké sociologie je však s výše uvedeným (univerzálním, ahistorickým a metateoretickým) předpokladem v konfliktu. Z hlediska systematické perspektivy moderní sociologie se rané stádium vývoje oboru nutně jeví jako intelektuálně roztržité a teoreticky nesjednotitelné. Texty, v nichž první američtí sociologové vyjádřili své ideje, problémy a pojmy nejsystematičtěji, vykazují, jak uvádí Roscoe Hinkle, „mimořádné množství odchylek, pokud ne přímo absolutní heterogenitu, v ústředních problémech, předpokladech, pojmech, argumentech, a to i v otázce struktury oboru“. (Hinkle 1980: 56)

Jakkoli se ze současného pohledu může raná americká sociologie jevit jako poněkud obsolentní, pochopitelně by se její vývoj neobešel bez originálních myslitelů. Zcela nepřehlédnutelným lokálním intelektuálním hrdinou je pro zakladatelskou generaci Lester Franklin Ward,²⁵ historickými výklady považovaný za prvního významného amerického sociologa, „amerického Aristotela“ (Chugerman 1939), „otce či nestora americké sociologie“. Jeho *Dynamic Sociology*²⁶ představila obecný koncept sociologického bádání a zároveň překonala bezvýhradnou závislost americké sociální vědy na comtovsko-spencerovských premisách. Ward zde zformoval integrované evolucionistické schéma a rozpracoval pojmový rámec pro řešení (sociologických) problémů, vůči němuž se orientovala a kriticky vymezovala prakticky celá první generace amerických sociologů.²⁷ Dominantním teoretickým předpokladem, respektive, řečeno dobovou terminologií, hlavní dynamickou silou dějin je pro Warda růst vědění a rozvoj vědecké racionality. Pokrok rovná se více vědění, více vědění rovná se více vzdělání. Nejobecnější sociologické vědění je nezbytné vztahovat k týmž konceptům, jež stojí v základech přírodních věd, tedy k pojmům jako „energie, čas, prostor, síla, hmota“,²⁸ neboť základní uspořádání sociálního světa je založeno v elementárních přírodních vztazích. Wardova (1903) „čistá sociologie“ překypuje přírodovědeckými metaforami a předpokladům studia společnosti se věnuje jen v té nejobecnější spekulativní rovině. Předmětem „čisté sociologie“

²⁵ Jeho životní příběh je také dokonale dramatickou expozicí podmínek, za jakých se sociologie na severoamerickém kontinentu rodila. Ward pocházel z nemajetné rodiny a téměř do svých 30 let byl víceméně autodidaktem, což mu nebránilo v tom, aby se naučil pět jazyků a obsáhl nejen základy filosofie, matematiky, sociálních věd, nýbrž i geologie, botaniky či paleontologie. Formální vzdělání získal až poté, co byl vážně zraněn během občanské války a využil nařízení americké vlády o podpoře univerzitního vzdělávání válečných veteránů. V roce 1882 začal pracovat jako geolog pro U. S. Geological Survey, kde v různých funkcích setrval až do svého penzionování. Univerzitní (sociologický) post získal až v roce 1905 na Brown University, což se zdá až neuvěřitelně vzhledem k jeho eminentnímu postavení v rámci sociologické komunity přinejmenším od osmdesátých let minulého století, zejména po vydání jeho knihy *Dynamic Sociology* v roce 1883.

²⁶ Kniha vyšla ve dvou svazcích s podtitulem *Or Applied Social Science as Based Upon Static Sociology and the Less Complex Science*.

²⁷ V knize rozpracované pojmy jako „agregace, sociální síly, kontrola“, podobně jako jeho „cile chťení“: užitečnost, štěstí, pokrok, jednání, mínění, vědění či vzdělání“ také do značné míry zformovaly tematický prostor charakterický – třebaže v mnoha pojmových přepisech – pro vývoj americké sociologie jako takové.

²⁸ Jak poněkud ironicky říká Dorothy Rossová, „Ward zpravidla představoval svou teorii spíše jako prostředek zachování kosmického pokroku než jako prostředek zachování výjimečného postavení Ameriky v dějinách.“ (Ross 1991: 96)

jsou „genetické“ jevy lidským, respektive sociálním jednáním neovlivnitelné. V této rovině nelze vymezit nebo založit specificky sociologické vědění, pouze je konfrontovat se základy obecného vědění jako takového.²⁹ Vlastní metoda sociologie je rozvinuta ve Wardově (1906) konceptu „aplikovaného“ zkoumání, v němž se dostávají do hry praktické problémy spojené s otázkami proměny společnosti. Rozlišení mezi „čistou“ a „aplikovanou“ sociologií anticipuje a do značné míry i zakládá pozdější inkogruenci mezi „teoretickou“ a „empirickou“ specializací, mezi „spekulativním“ myšlením a studiem konkrétních faktů. Jednotící hybnou silou je pro Warda intelektuální pokrok, jenž má kulminovat v „sociokracii“, studiu sociálních zákonů a umění aplikovat je tak, aby vytvářely řád a pokrok. Sociokracie měla nahradit politiku jakožto mechanismus sociálního vládnutí. (Viz Ward 1883, druhý díl: 205-210)

Wardovým hlavním myšlenkovým oponentem byl v samotných počátcích americké sociologie William Graham Sumner, původně politický ekonom, jenž jako jeden z prvních zaváděl systematickou sociologickou výuku již na konci sedmdesátých let 19. století.³⁰ Na rozdíl od Warda, který, jak uvádí Daniel Breslau (2007: 47), „nečetl Spencera jako sociálního darwinistu, nýbrž jako filozofa a architekta nové vědy, jež nutně nebyla přiřazována k žádnému partikulárnímu programu jednání,“ Sumner se v daleko větší míře identifikoval se Spencerovými politickými a konzervativními idejemi proti sociální reformě.³¹ Třebaže označen za extrémního představitele ekonomického *laissez-faire* individualismu přeneseného na pole sociologie, kterého se Sumnerovi často dostává v učebnicových souhrnech, je silně zjednodušující, přesto je zřejmé, že Sumner čerpal ze spencerovského univerza jiné podněty než jeho současníci. Postupně z něj stále více eliminoval spekulativní rovinu myšlení a přikláněl se k darwinovskému konceptu vědy jako „shromažďování faktů“. Prosazoval úzce empiricky zaměřený přístup, přičemž hlavním nástrojem specificky sociologické metody měl nejprve být přísně induktivní přístup a později detailní studium konkrétních faktů, jejich shromažďování a popis. Zřetelné obrysy Sumnerovy metody, nebo spíše výzkumného postupu lze velmi jednoduše odvodit z četby jeho proslulé knihy *Folkways: A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores, and Morals*,³² jež byla původně zamýšlena

²⁹ Jedna z posledních Wardových přednášek na Brown University, v níž shrnul svůj vědecký odkaz, měla název Theory of all knowledge.

³⁰ Konkrétně to bylo v roce 1876 na univerzitě v Yale. V roce 1880 zde Sumner způsobil skandál svým rozhodnutím zařadit do výuky Spencerovu knihu *The Study of Sociology* (1873). Příčinou sporu byla kapitola *The Theological Bias*, jež vyvolala silné protesty ze strany náboženského tisku. Sumnera se zastala provědecky orientovaná veřejnost, zejména pak editoři časopisu *Popular Science Monthly*. Viz Swatos (1983: 37), Turner – Turner. (1990: 11)

³¹ Z hlediska klasického rozdělení sociálního darwinismu na „reformní“ a „konzervativní“ byl Ward příznivcem zásahů do evolučního procesu, Sumner jejich odpůrcem.

³² Sumnerovy *Folkways* (1907/1959) jsou dosud jednou z nejcitovanějších knih první generace amerických sociologů, třebaže převážná většina citací je pouze ve formě rituálního odkazu v obecných pojednáních o kultuře.

jako součást monumentálního projektu „vědy o společnosti“, z nějž však on sám dokončil pouze kapitolu o 200 000 slovech,³³ a nakonec ji vydal jako samostatný text.³⁴ Jakkoli byl Sumnerův přístup v kontextu převládajícího dobového teoreticko-metodologického sebeuvědomění originální,³⁵ pro první generaci amerických sociologů byla jen stěží přijatelná představa,³⁶ že by se měřítkem úspěšnosti sociologického výzkumu měl stát popis, individuální formulace problému či důkladnost zpracování.³⁷

Zřejmě neoptimističtější a také nejrazatnější představu o postavení sociologie v širším celku sociálních věd i o způsobu, jakým má být dosaženo její expanze, hlásal mezi prvními americkými sociology Albion Woodbury Small,³⁸ který, jak to vyjádřil Rober C. Bannister (1987: 33), byl od poloviny devadesátých let minulého století až do začátku první světové války jakýmsi „neoficiálním děkanem oboru.“ Small sám sebe označoval za „metodologa“ či „obecného sociologa“ (viz Dibble 1975: 35) a jeho dílo, jež představuje zřejmě nejsystematičtější vyjádření způsobu myšlení typického pro formativní éru americké sociologie, je setrvalým pokusem o syntézu intelektuálních nároků a cílů oboru. Smallova „posedlost“ jednotou byla spolu s přesvědčením o nezadržitelném vzestupu sociologie do role garanta a zprostředkovatele filosoficko-metateoretického základu sociálních věd³⁹ hlavním hybatelem institucionální expanze jeho disciplíny. Neotřesitelná víra v potenciál sociologického zkou-

³³ Jak Sumner *Folkways* sám označoval. (Viz Keller 1910)

³⁴ Celý projekt „vědy o společnosti“ nakonec dokončil sedmáct let po Sumnerově smrti jeho oddaný žák Albert G. Keller. (Sumner – Keller 1927, 4 svazky) Sumner sám zahájení svého projektu vyhlásil již v roce 1899.

³⁵ I dnes se k *Folkways* odvolávají spíše antropologové než sociologové.

³⁶ Sumner se zase neztotožňoval s pokusy o obecně teoretické založení oboru. Lutheru L. Bernardovi v rozhovoru sdělil: „Vůbec nevěřím v metafyziku ani psychologii a nikdy jsem nechtěl dopustit, aby se sociologie metafyzickou nebo psychologickou stala. V červenci roku 1909 budu penzionován. Co se stane poté, nevím. Sociologie se dnes jeví jako z velké části spekulativní a polemická. Přál bych si vidět skupinu učenců, kteří by obor ponechali normálnímu růstu založenému na vědecké metodě a zabývali se konkrétními věcmi.“ (Bernard 1909: 209)

³⁷ K jistému přihlášení se k Sumnerovu dědictví došlo až u druhé generace amerických sociologů, kteří byli mnohem silněji empiricky zaměřeni než jejich předchůdci. I když samotný koncept Sumnerovy metody rozvíjen nebyl, Robert E. Park pozitivně ocenil skutečnost, že „důsledkem jeho výzkumů bylo položení základu pro realističtější, objektivnější, systematictější studium v oblasti lidské povahy a společnosti, než bylo to, jež mu předcházelo.“ (Park 1931: 154-157)

³⁸ Tvořil-li Ward a Sumner (a později další autoři jako Thorstein Veblen, Charles H. Cooley či Edward Ross), v nadsázce řečeno, intelektuální dějiny oboru, pak Small nezastupitelně a bez oddechu tvořil (a krok po kroku reflektoval) jeho dějiny institucionální a organizační. Je skutečně otázkou, jak by se americká sociologie vyvíjela a jakého postavení by dosáhla, nebýt příznivé koincidence událostí, jež Smalla po studiích v Německu a na Colby College přivedla na chicagskou univerzitu, na níž se v roce 1892 stal prvním profesorem sociologie v USA a posléze zde založil první plnohodnotnou katedru sociologie na americké univerzitě. Díky setrvalé podpoře Williama Rainey Harpera (prvního prezidenta a zakladatele chicagské univerzity), „bezpochyby nejpodnikavějšího biblického učenice, jakého kdy Amerika zplodila“ (Ross 1991: 123, viz též Storr 1966), který Smalla do Chicaga přivedl a dal mu volnou ruku k vytvoření „top“ katedry, mohl v roce 1895 vzniknout i první (a dosud nejprestižnější) sociologický časopis v zemi, *The American Journal of Sociology*. Small je k tomu všemu rovněž autorem (spolu Georgem E. Vincentem) knihy *An Introduction to the Study of Society* (1894), jež je považována za první sociologickou učebnici na světě. Z hlediska univerzitního vzdělávání měl značný vliv i Smallův (1893) *Outline of a Course in Sociology*, jenž se stal jakýmsi výchozím syllabem pro výuku sociologie.

³⁹ Small chápal sociologii i její poznávací úsilí jako „pokus uspořádat *Novum Organum* veškerých věd, které přispívají k porozumění života“. Sociologie přitom aspirovala na to stát se „fundamentální a komplexní sociální vědou“. (viz Storr 1966: 71)

mání rovněž stvořila specifickou programovou rétoriku, nepřipouštějící žádný pocit inferiority vůči jiným vědám. V počátcích své profesní dráhy Small živil naději na okamžitou transformaci americké společnosti prostřednictvím sociologie založené na hodnotách křesťanského reformismu, později svůj koncept sociologie jako etické vědy stále více opouštěl ve prospěch, weberovskými termíny řečeno, „hodnotově neutrálního“ konceptu vědy, aby sociologii odlišil od – z hlediska jejího veřejného obrazu i její profesní identity nebezpečného – aktivismu, naivního moralismu a amatérského reformismu. Ve svých knihách (viz např. Small 1905a, 1907a, 1910) pojímal sociologii jako holistickou a univerzalistickou vědu, jejíž objektivitu zakládá obecná teorie, nikoli některá partikulární metoda. Zkoumané sociální jevy jsou natolik komplexní, že k dosažení systematického vědění nestačí pouhé pozorování, respektive zobecnování vypočítaných dat: zkoumání musí být založeno v teorii překračující jeho bezprostřední kontext. Přes svou proempirickou rétoriku, jež prostupovala prakticky každým z jeho textů, v nichž formuloval vizi žádoucího vývoje sociologie,⁴⁰ byl Small intelektuálním založením daleko více spekulativním akademickým teoretikem,⁴¹ který přicházející vlnu prakticko-empirické orientace sledoval s úzkostí, zda „naivní empirismus“ neroztříští jeho „sjednocenou“ vědu do „nespojitelých“ specializací.

Z hlediska vlivu a prestiže představoval pro Smalla jedinou vážnější konkurenci Franklin H. Giddings,⁴² jenž své „křeslo“ profesora sociologie získal na kolumbijské univerzitě jen o dva roky později než Small v Chicagu. Na rozdíl od Smalla, který chtěl sociologii založit v „historicko-analytické metodě“, položit metateoretické základy a přejít k empirickému výzkumu „sociohistorického světa“, Giddings v souladu s pozitivistickou a evolucionistickou ideou vědy usiloval o úplnou nezávislost sociologie na historii, o odkrytí zákonů ovlivňujících to, co označoval jako „consciousness of kind“ a definoval jako stav, na nějž lze vše podstatné převést, jako elementární příčinu lidského sdružování, která odlišuje čistě sociální jevy „od jevů jakéhokoli jiného druhu“. (Giddings 1896: 13) To bylo v rozporu s chicagským konceptem sociologie, jenž se bránil každému pokusu o vysvětlení „komplexních sociálních procesů“ z hlediska jedné výlučné „sociální síly“. (Viz Thomas 1909: 13) Small byl rovněž velice

⁴⁰ Typickými ukázkami jsou jeho texty uveřejňované v počátcích vydávání *The American Journal of Sociology*. Viz Small (1895, 1897, 1903, 1904, 1905b, 1906, 1907b, 1908, 1909).

⁴¹ Small v sobě spojoval, jak to vyjádřil Hans Joas, „spekulativního ‚systémového sociologa‘ a administrativního iniciátora empirického sociologického výzkumu“. (Joas 1993: 29)

⁴² V devadesátých letech minulého století došlo mezi Smallem a Giddingsem k několika intelektuálním sporům – zdokumentovaným v dopisech Smalla Wardovi (viz Small – Ward 1933 – 1935), nejčastěji ve Smallově (1896) recenzi Giddingsovy *Principles of Sociology*, jež byla reakcí na to, že Giddings ve své knize několikrát zesměšnil Smallovu metodu jako „nevědecké a nudné,“ později však došlo díky společným aktivitám v rámci *American Sociological Society* k vzájemnému smíru (viz Bannister 1987: 50) a Giddingsovy texty se od roku 1904 začaly poměrně často objevovat v *American Journal of Sociology*, tedy tam, kde byla Smallova moc nejsilnější. Zájem o vědu se v jejích případech ukázal jako důležitější než osobní intelektuální rozepře.

obežretný v otázkách možností kvantifikace v sociologii,⁴³ jejímž nadšeným příznivcem byl zase Giddings, který, třebaže prý ovládal pouze naprosté základy statistiky, stahoval k sobě na kolumbijskou univerzitu (na níž v letech 1895 až 1930 neomezeně vládl) statisticky zaměřené sociology a statistickou metodu propagoval ve většině svých textů. (Viz např. Giddings 1904, 1914) Třebaže ještě ve svých *Principles of Sociology* byl Giddings přesvědčen, že věda musí být „spekulativní“ a jejím hlavním nástrojem je „abstrakce“ (1896: 12-13), později pod vlivem takzvané „nové statistiky“ Karla Pearsona a celkové orientace na statistický výzkum na kolumbijské univerzitě (viz Camic – Xie 1994) rozvinul specifický výzkumný program, opírající se o vědeckou metodu exaktního měření.⁴⁴ V knize *Inductive Sociology* z roku 1901 Giddings rozpracoval vlastní koncept využití statistické metody v sociologii a sjednotil jej s evolucionistickými předpoklady své obecné teorie. Na rozdíl od Smalla, jenž byl přesvědčen, že objektivitu sociologie zakládá univerzální teorie, Giddings objektivitu svázal s pozitivisticky chápanou „exaktní“ metodou (1899: 148), respektive „analýzou kvantitativních faktů“. (1898: 9) Proti eklektickému⁴⁵ přístupu k empirickému výzkumu, jenž byl vlastní chicagským sociologům, postavila kolumbijská škola svůj výzkumný program na zpřesňování statistických metod.

Přestože lze v myšlení prvních amerických sociologů identifikovat společný zájem o zajištění intelektuální integrity oboru prostřednictvím evolucionisticko-naturalistického přístupu i sdílené přesvědčení o privilegované roli sociologického vědění v otázce progresivní sociální změny, koherence teoreticko-metodologického základu či předpokladů sociologické argumentace zajištěna nebyla. Představy o vymezení vědecké kompetence byly spojovány, jak to formuluje Charles Camic, s „mnoha různými vizemi obsahu a metody sociologie“. (Camic 1995: 1012) Zvláště způsob, jakým byla vytvářena specificky sociologická metoda, předznamenával budoucí metodologickou roztržičnost, neboť bylo prakticky nemožné vnitřně rozporné, ambivalentní a komplexní vize od sebe přehledně oddělit, konfrontovat je a extrahovat z nich určité dominantní předpoklady. „Snění“ o jednotné a vůdčí metodě mělo nejčastěji podobu kombinování induktivního přístupu s přístupem deduktivním, jak tomu bylo v případě Smalla, jenž ve svých textech rétoricky oslavoval baconovský koncept vědeckého zkoumání, vycházející z přímého pozorování a klasifikace zkušenosti, avšak v praxi byl daleko více *velkým* teoretikem neopouštějícím prostor své

⁴³ Současně ovšem všemožně podporoval výuku statistických metod, jak je to zdokumentováno v jeho dlouhodobém úsilí získat pro katedru sociologie na chicagské univerzitě samostatný úvazek pro statistika. Viz dopis Smalla Harperovi z roku 1894 v Dibble (1975: 159-162).

⁴⁴ Giddingsovými žáky byly pozdější hvězdy kvantitativní sociologie jako Stuart Chapin, William F. Ogburn, Howard Odum či John Gillin.

⁴⁵ Jak uvádí Charles Camic (1995: 1014), v otázce, jakou metodu raná chicagská škola rozvinula, panuje dnes po mnoha vzrušených debatách poměrně značný konsensus. Charakteristickým znakem chicagského přístupu byl „eklekticismus“.

knihovny a pracovny. Giddings zase vzýval pozitivistické exaktní techniky měření a možnosti statistické metody, současně se ovšem nevzdával předností nespoutaného spekulativního myšlení, díky němuž se mohl věnovat oblíbeným tématům z idealistické tradice, zejména svému jednotlicímu principu „consciousness of kind“. Pro Warda byla základním nástrojem sociologické metody abstrakce z uniformních zákonů nebo procesů a jejich vyjádření v matematických formulích nebylo „podstatné“. (Ward 1903: 48) Z jiných důvodů byl proti statistické metodě a měření jako takovému Sumner, jenž byl přesvědčen, že vztahy sociálních jevů jsou „vysoce nahodilé a spíše kvalitativní než kvantitativní“ (Sumner – Keller 1927: 2165), přičemž statistika je pouze „statická“ a „neříká nic o vývoji“. (Ibid.: 2211) A nakonec zformoval výzkumný přístup, jež bychom dnes označili spíše jako „etnografický“. Podobně ambivalentní byly i úvahy o generalizaci, klasifikaci, explanaci, pozorování či historicko-komparativních metodách.

Příčinou této roztržičnosti je zejména skutečnost, že se do pozitivisticko-naturalistického obecného teoretického rámce neustále promítaly subjektivistické a idealistické prvky, a to způsobem, který zcela zásadně narušoval koherenci celkové vize vývoje oboru i identifikaci jeho vlastní výzkumné oblasti či předmětu.⁴⁶ Inspirace německým historismem⁴⁷ a idealismem, přenášené do comtovsko-spencerovského univerza přes razantní proobjektivistickou rétoriku, omezovaly syntetický potenciál jednotného (evolucionisticko-naturalistického) přístupu a zatěžovaly jej silnými ideologickými implikacemi. Retrospektivně (a parsonsovsky) vzato je jedním z důvodů intelektuální irelevance rané americké sociologie pro následný vývoj nešťastná volba referenčních autorů. Původní koncept sociologie jako vědy byl natolik zatížen spencerovskými konotacemi, že ve chvíli, kdy „spencerovské“ problémy z americké sociální vědy vymizely, ztratil velkou část své (intelektuální) přitažlivosti. Weber byl v myšlení prvních amerických sociologů prakticky zcela nepřítomný,⁴⁸ odkazy k Durkheimovi byly řídké, Marxovi se s výjimkou několika pochvalných Smallových pozná-

⁴⁶ V porovnání s teoretickou a metodologickou roztržičností se jako poměrně koherentní a z hlediska následného vývoje dobře zformovaný jeví konceptuální profil rané americké sociologie. Prakticky veškeré významné pojmy jako sociální a sociální struktura, jednání, sociální změna, sociální proces, sociální skupina apod. jsou zde již nějak rozvedeny, interpretovány a uspořádány do – jakkoli obtížně sjednotitelného – jistého pojmového rámce. Problémem ovšem bylo, že se je nepodařilo provázat systematickou teoretickou perspektivou. Viz Balon. (2008a)

⁴⁷ Zejména německou historickou ekonomii.

⁴⁸ Jak uvádí Richard F. Hamilton (2003: 284), pro současného sociologa je obtížné „představit si svět bez Webera“, skutečností však je, že až do konce čtyřicátých let minulého století byl Weberův vliv na vývoj americké sociologie v zásadě minimální. Do roku 1950 se některému z aspektů jeho díla věnovalo pouze 15 článků. Jeho vzestup přišel až s paperbackovým vydáním Parsonsovy *The Structure of Social Action* v roce 1949 (původní vydání z roku 1937 žádný velký zájem nevyvolalo) a s výběrem z Weberova díla, jež uspořádali a pod názvem *From Max Weber: Essays in Sociology* v roce 1946 vydali Charles Wright Mills a Hans H. Gerth. Detailní rozbor vlivu evropských autorů (Durkheima, Marxe, Simmela, Webera, Pareta, Mannheima a Tönniese) na vývoj americké sociologie se vyskytuje v Hinkle. (1994: 273-302)

mek⁴⁹ rovněž nedostalo soustředěnější pozornosti. Z hlediska zájmů a preferencí moderní sociologie je Wardovo, Sumnerovo, Smallovo a Giddingsovo myšlení zakořeněno v problémech 19. století, v naivní provědecké, proreformistické, racionalistické rétorice, jež se svým „samozřejmým“ a „nezpochybnovaným“ užíváním pojmů jako pokrok, objektivita, univerzalita, jednotná věda či pozitivní metoda zcela míjí s moderními profesionalizovanými a specializovanými výzkumnými modely. Rovněž teoretické nástroje, pomocí nichž měl být obor sjednocen, zpětně vypadají jako beznadějně spekulativní, metafyzické, nereflexivní či přímo dogmatické. Jakkéoli takové sumární hodnocení pocho-pitelně ignoruje historický kontext dané doby a projektuje do něj současné problémy oboru, jehož intelektuální nesoudržnost a rozpolcenost se mnohdy může jevit jako důsledek rozporu mezi proklamovanými idejemi souladu a svornosti na straně jedné a realitou vzájemné indifference či animozity na straně druhé.

Institucionální triumf

Diverzita intelektuálního a ideologického založení nebyla překážkou triumfálního institucionálního tažení rané americké sociologie. Zájem o zajištění, vymezení a posílení sjednocené „vědecké“ oborové identity navenek zcela nepochybně představoval jednotící prvek v úsilí první generace prosadit sociologickou perspektivu mezi standardní koncepty sociálněvědního zkoumání. Ve druhé fázi, zejména v devadesátých letech minulého století vstoupili první američtí sociologové do prostoru příbuzných věd se silně expanzivní – až imperialistickou – strategií, jejíž cílem bylo privilegované postavení sociologie, která se pro jednotlivé sociální vědy měla stát jednak jejich koordinátorem, jednak jejich fundamentálním základem. Nutno říci, že přes své intelektuální založení ve spencerovské koncepci vědy, hluboce zakořeněné v individualistickém *laissez-faire* přístupu prosazujícím myšlenky odevzdání se trhu a zákonům přirozené selekce, byl původní specificky americký koncept sociálního zkoumání veskrze liberální, otevřený, prosycený idealistickými představami o lidské svobodě a voluntaristické povaze lidského jednání. Úvahy o vývoji společnosti, sociální amelioraci či předpokladech sociální změny dostávaly v raných sociologických analýzách systematickou podobu, byly vyjmuty z výlučné agendy různých filantropických, reformisticky orientovaných spolků a kriticky konfrontovány s formujícími se předpoklady rigorózního „vědeckého“ myšlení. Výzkumná oblast, na niž si raná americká sociologie nárokovala výhradní kompetenci, byla zprvu vymezena značně inkluzivně a zahrnovala v podstatě vše, co mělo nějakou souvislost se vztahem člověka, dějin a společnosti. Restriktivnější koncepty sociálního zkoumání přišly až

⁴⁹ Small již v roce 1912 antcipoval budoucí nezadržitelnou vlnu zájmu o Marxovo dílo: „Marx byl v dějinách sociální vědy jedním z několika mála skutečně významných myslitelů. S jistotou předpovídám, že v konečném soudu dějin bude postavení Marxe v sociální vědě analogické postavení Galilea ve fyzikální vědě.“ (Small 1912: 809-810)

s profesionalizací a rostoucí specializací oboru, tedy ve chvíli, kdy byl výzkumný prostor ohraničen navenek a veřejně, respektive institucionálně byla vydobyta autorita k jeho „vědeckému“ probádání ve stylu „rozděl a opanuj.“⁵⁰ Žádné výlučné nároky nezatěžovaly ani otázku oborové příslušnosti jednotlivých vědců. Sociologem se mohl stát a považovat se za něj v podstatě kdokoli, kdo sdílel vědecký zájem o řešení sociálních problémů. Jak to vyjádřili Jonathan a Stephen Turnerové (1990: 9), sociology byli ti, „kteří se sami za sociology označovali“⁵¹.

Obecněji vzato měl (specificky americký) provědecký optimismus své kořeny v takzvaném *Social Science Movement*, z něhož se jednotlivé sociální vědy postupně vydělovaly a vymezovaly svou profesní identitu. V roce 1865 byla založena *American Social Science Association*, jejíž úsilí směřovalo k zajištění autority sociálních věd v otázkách interpretace změn ve společnosti a sociálního reformismu. Jednotlivé sociální vědy se z obecnějšího komplexu *Social Science Movement* začaly vyčleňovat v osmdesátých letech předminulého století. V letech 1884 – 1885 byly založeny *American Historical Association* a *American Economic Association*, když celá dekáda 1880 – 1890 byla, jak uvádí Thomas L. Haskell (viz 2000: 190-211 viz též Bernard – Bernard 1943: 547-607), ve znamení přechodu od „sociální vědy k sociologii“, „jež si stále razantněji činila nárok převzít široce pojatou agendu sociálněvědního výzkumu a proměnit reformní praxi jako takovou. *Small Social Science Association* odsoudil jako organizaci, která daleko více „reprezentovala humanistický sentiment než touhu po kritické metodologii“. (Small 1916: 729) Podobně nekompromisní byl i Giddings, jenž vystoupil na každoročním zasedání ASSA s příspěvkem, v němž přítomným sdělil, že „sociální věda je mrtvá a jejím dědicem je vědecká sociologie“. (Viz Haskell 2000: 204) Osamostatňování a sebevymezování jednotlivých oborů zapříčinilo, že se široce pojatý koncept sociálněvědního zkoumání jevil stále více jako neúnosně difúzní a samotná reformní praxe jako amatérská.⁵² Americká sociální věda rovněž, jak to demonstrovala Dorothy Rossová ve své historické kontextualizaci jejích počátků, „důsledně konstruovala modely světa, jež v sobě ztělesňovaly hodnoty národní ideologie amerického excepcionalismu a řídily se její logikou“ (Ross 1991: 471), což by-

⁵⁰ Profesionalizace sociálněvědního oboru pochopitelně není otázkou jednostranného deklarativního vyhlášení nebo pouze výsledkem dobré rétoricky-persuasivní strategie. Je to komplexní proces mající mnohé předpoklady. Jak souhrnně uvádí Thomas L. Haskell, profesionalizaci „ lze definovat jako trojstranný proces, jímž je komunita výzkumníků ustavena, sama se v širokém slova smyslu odliši od jiných skupin a od společnosti a posiluje komunikaci mezi svými členy, které organizuje a disciplinuje, přičemž zvýrazňuje jejich kredibilitu v očích veřejnosti“. (Haskell 2000: 19)

⁵¹ Z hlediska profesionalizace sociologie byl důležitý přechod od „výuky k expertize“. Jak to formulují William Buxton a Stephen P. Turner: „První exponenti ‚sociologie‘ ve Spojených státech tento termín užívali jak pro označení ‚systematického vědění o společnosti‘, tak i pro ‚systematickou reformní výuku‘.“ (Buxton – Turner 1992: 373)

⁵² Deklarovaný cíl ASSA byl skutečně všeobsahující. Bylo jím „napomoci vývoji sociální vědy a směřovat mysl veřejnosti k nejlepšímu praktickému prostředkům cestou prosazování návrhů na změnu zákonů, rozvoje vzdělání, prevence a potlačování zločinnosti, nápravy zločinců, pokroku veřejné morálky, přijetí sanitárních opatření a šíření platných principů v otázkách ekonomie, obchodu a financí“. (Viz ASSA 1866: 3)

lo v rozporu s kosmopolitním konceptem exaktní vědy, jenž se postupně stával zřetelným epistemologickým základem nejen sociologie, nýbrž i příbuzných sociálních věd.

Pro vyjasňování oborových základů bylo dále rozhodující, do jaké míry (a jak pevně) se jednotlivé obory dokázaly etablovat na amerických univerzitách, což se neobešlo bez mezioborového soupeření. V jakémisi počátečním – pochopitelně fiktivním – bodu nula měly jednotlivé sociální vědy určitý (nerovnoměrný) intelektuální a organizační potenciál. Sociologie na tom z hlediska sebelegitimizace nebyla nejlépe, neboť v porovnání s historií, ekonomikou či politickou vědou byla stále ještě ve fázi historicky neproověřeného experimentu. Otázka, jak se úspěšně etablovat, tedy v jejím případě vyžadovala daleko silnější organizační úsilí a *de facto* vylučovala jakékoli hlubší sebezpochybnosti na straně jejích protagonistů. Americká sociologie se také musela vypořádat s tím, co Charles Camic (1995: 1008) označil jako „newcomer's dilemma“. Aby se mohla jako věda prosadit, musela být na jedné straně konformní s tehdejšími (obecnými) předpoklady vědecké práce, na straně druhé musela nabídnout určité jedinečné poznávací hledisko, jež by ospravedlnilo její samostatnou existenci. Bylo nezbytné, aby představila vlastní distinktivní vizi, jak chce přispět k rozšíření a prohloubení univerzálního vědění. Proces sebevymezování předmětných okruhů i tematických kompetencí jednotlivých oborů byl trvalou součástí počátečního vývoje amerických sociálních věd.⁵³ Jak to formuluje Dorothy Rossová, sociální vědy „si své hranice vymezovaly navzájem“, přičemž prostředí „univerzitní konkurence a profesionální kontext, v němž (sociální vědy) vyžívaly, vyžadoval, aby neustále potvrzovaly a upevňovaly svůj status vědy“. (Ross 1991: 124-125) Přizpůsobení i vlastní vize, oddělení i mezioborová interakce a začlenění se do univerzalisticky chápané *Vědy*, to byly nezbytné předpoklady, díky nimž se mohl prosadit specificky americký koncept sociologie jako vědy.

Z hlediska institucionalizace oboru sehrál klíčovou roli *The American Journal of Sociology*, jehož vliv na formování americké sociologie byl brzy naprosto určující a skutečně platí poučení, které říká, že kdo se chce něco o počátcích sociologie v USA dozvědět, musí nastudovat přinejmenším jeho prvních dvacet ročníků. To každému zájemci umožní nahlédnout za učebnicové souhrny či texty rekapitulující dějiny oboru v několika pseudopříbězích o otcích-zakladatelech, nasát atmosféru přesvědčení o jedinečnosti jejich mise i upřímné starosti o podobu jejich vědy. Časopis se prakticky okamžitě stal nástrojem profilace výzkumné agendy, zprostředkovával oborový dialog a umožňoval di-

⁵³ Ve svých počátcích byla americká sociologie institucionálně nejsilněji propojena s ekonomikou: na univerzitách byla nejčastěji součástí ekonomických kateder. Profesionálně autonomní spolupráce s ekonomikou se začala rozvíjet až s ustavením samostatné sociologické profesní organizace v roce 1905. Na většině univerzit získaly sociologické katedry definitivně svou nezávislost na ekonomikou až ve dvacátých letech minulého století. (Viz Young 2009)

seminaci výsledků sociálního zkoumání. Byl současně produktem i tvůrcem amerického sociologického myšlení. Jak to vyjádřil Andrew Abbot, „neexistoval žádný obor, jehož by byl AJS časopisem. Právě naopak. AJS spolu s několika dalšími institucemi a sítěmi tento obor vytvořil.“ (Abbot 1999: 87) Jakkoli byl zrod časopisu hektický,⁵⁴ brzy začal vzkvétat pod energickým vedením Albiona Smalla, jenž díky svému prominentnímu postavení v rámci vědecké komunity i roli hlavního hybatele (institucionálního) vývoje americké sociologie mohl snadno oslovovat a pobízet nejvýznamnější oborové autority.⁵⁵ Small, jenž byl hlavním editorem více jak třicet let, pojal časopis od jeho počátku jako otevřený prostor pro prezentaci a kritický rozbor nových teorií, metod a výzkumných technik. Jediným závazným požadavkem byla oddanost principům vědeckého myšlení, zájem o šíření myšlenek pokroku, vědění, vzdělání a pochopitelně přesvědčení o smysluplnosti sociologického přístupu. Logika jeho celkového záměru byla jednoduchá:⁵⁶ pro obor jako takový by bylo sebevražedné, pokud by veřejně představoval své výsledky, jež by v konfrontaci s přijatými kritérii vědeckosti neobstály. Nepřitahoval by a nerekrutoval nové zájemce a stal by se pouze zájmovým periodikem, který by kromě upřímného zápalu pro věc nedokázal nabídnout žádnou sobě vlastní perspektivu.⁵⁷

Small si velice dobře uvědomoval, jakou převratnou roli může jeho časopis sehrát i jak důležité je postavit jej na pevných (vědeckých) hodnotách. První strana prvního ročníku (v textu příznačně nazvaném *The Era of Sociology*) začíná jeho nadšeneckým zvoláním, jenž je pro něj suchým konstatováním prostého faktu: „Sociologie má v myšlení moderních lidí hlavní místo. Můžete podle libosti tuto skutečnost schvalovat či vyvracet, uniknout jí nelze.“ (Small 1895: 1) Takto je předeslána díkce časopisu, do níž se v prvních dvou dekadách prakticky v žádném textu hlavních postav oboru nevrátá zásadnější pochyb-

⁵⁴ Small později vzpomínal: „První číslo jsme vydali v červenci roku 1895, kdy bylo ještě zcela nejasné, zda bude možné do září zajistit dostatek materiálu pro druhé číslo. Bez promptní a vydatné pomoci Lestera F. Warda, k němuž se brzy připojil profesor E. Ross, by celé úsilí jen stěží přežilo první rok.“ (Small 1916: 786)

⁵⁵ Na úplném počátku měl časopis poměrně sevřenou podobu, neboť Small opakovaně řešil problém, jak jednotlivá čísla zaplnit a byl často nucen spoléhat se na svůj stálý okruh autorů. Organizačně s procedurami spojenými s vydáváním časopisu Smallovi nejčastěji vypomáhali jeho kolegové z chicagské univerzity, mezi jinými Charles R. Henderson, George E. Vincent a William I. Thomas. Zdaleka neproduktivnějším autorem byl pak Small sám. Během třiceti let publikoval v „časopise“ 73 samostatných studií (když kupříkladu jeho stošedesátistránkový text *Fifty Years of Sociology in the United States* v roce 1916 vyšel jako samostatné číslo), několik stovek recenzí (výjimkou v počátcích nebylo pět, šest jeho recenzí na jedno číslo). Průměrně Small v „časopise“ publikoval 65 stran ročně. Inicioval rovněž překlady německých autorů (zejména Simmelových a Ratzenhoferových textů), kteří obohacovali brzy poměrně specificky orientovaný časopis (na americkou městskou společnost) o transatlantickou perspektivu.

⁵⁶ Smallův celkový záměr je shrnut v jeho dopise Harperovi, v němž chicagskou univerzitu žádá o podporu pro nový časopis. (Viz Dibble 1975: 163-168)

⁵⁷ Small si kladl zřetelnou ambici oslovovat nejen profesní sociology, nýbrž i širší veřejnost: „Časopis tudíž bude primárně technický. Zaměří se na uspořádání vědění dotýkajícího se vztahů lidí ve společnosti do oboru sociologie, jenž bude reprezentovat to nejlepší z americké učenosti. Na druhé straně se časopis bude pokoušet překládat sociologii do jazyka běžného života a nebude tak pouze klasifikovat a vysvětlovat zkamenělé fakty.“ (Small 1895: 13)

nost o smyslu, opodstatněnosti, cílech či nárocích sociologického bádání.⁵⁸ Na stránkách *The American Journal of Sociology* lze pak zřetelně sledovat postupný přechod od metateoreticky pojatých textů, jež měly obor ohraničit a rozvinout adekvátní vědecký přístup (tyto texty vycházely na pokračování a jejich nejlepšími ukázkami jsou *The Scope of Sociology* Albiona Smalla, *Contemporary Sociology* či dvanáctidílné *Contributions to Social Philosophy* Lestera Warda, v nichž byly vymezeny hranice mezi sociologií a příbuznými obory, osmnáctidílné *Introduction to Sociology* belgického profesora G. De Greefa nebo texty *The Persistence of Social Groups* či *Sociology of Conflict* Georga Simmela) ke konkrétnějším výzkumným zájmům.⁵⁹ Již na přelomu 19. a 20. století se formovalo zúčastněné pozorování, zkoumán byl chicagský salón (Melendy 1900, 1901), analyzovaly se podmínky v manufakturách v jižním Chicagu (Gillette 1901), sociální aspekty chicagských doků (Bushnell 1901, 1902), sociologové trávili dva týdny v *department stores* (MacLean 1899) i sbírali informace o literárních zájmech. (Flemming 1905, 1906) První statistický článek byl uveřejněn v roce 1896 (Willcox) a první ekologická mapa v roce 1901 (Bushnell). Úspěch časopisu se zdál potvrzovat představu sociologie jako progresivní empirické vědy, jejíž vědění se plynule hromadí a stále více se přibližuje exaktnímu poznání sociálních problémů i odkrytí logiky vývoje společnosti.

Zvyšující se počet vědců, kteří sami sebe začali „označovat za sociology“ spolu s upevňujícím se postavením sociologie na amerických univerzitách, podnítil snahy o vytvoření vlastní profesní organizace. V létě roku 1905 obeslal C. W. A. Veditz nejvýznamnější představitele formující se sociologické komunity s otázkou, zda považují za žádoucí, aby byla vytvořena profesionální sociologická organizace. V prosinci téhož roku se přibližně padesát sociologů sešlo v Baltimoru během každoročního zasedání *American Economic Association* k projednání otázky, zda má organizace být ustavena samostatně, nebo má být přidružena k některé ze stávajících asociací. Na konci prvního dne jednání vyzval Lester F. Ward k okamžitému ustavení samostatné organizace a v následujícím hlasování, v němž byly jen dva hlasy proti, byl jeho podnět schválen. (Viz Rhoades 1981: 1-6) Druhý den oficiálně vznikla *American Sociological Society*,⁶⁰ jejímž deklarovaným cílem byla „podpora sociologického výzkumu ... a podněcování vzájemného dialogu mezi osobami zabývajícími se

⁵⁸

I na stránkách *American Journal of Sociology* se však čas od času objevovala zdrcující kritika oboru. Kupříkladu Henry Ford píše: „Největším profitem, jež by bylo možné získat z vědeckého pokroku v řešení problémů, jimiž se sociologie chce zabývat, by bylo zbavit se sociologie jako takové, neboť ta v podstatě představuje chybný začátek.“ (Ford 1909: 259)

⁵⁹

Změny, jež se v americké sociologii během Smallova působení odehrály, byly skutečně dramatické. Jak uvádí Andrew Abbot: „Třicet let Smallova editorství překlenuje období přechodu sociologie od jejich volně pojatých nároků ve vztahu k teorii a praxi ... k respektovanému oboru s akademickou dělbou práce, jenž se stal standardní katedrou na všech předních univerzitách.“ (Abbot 1999: 85)

⁶⁰

V roce 1959 byl název organizace změněn na *American Sociological Association*.

vědeckým studiem společnosti“ (AJS, vol. 11, No. 4: 565) Členem „společnosti“ se mohl stát každý, kdo zaplatil roční poplatek tří dolarů nebo padesát dolarů za celoživotní členství. Prvním presidentem byl zvolen Ward, jeho dvěma vicepresidenty Small a Giddings. Baltimorské rokování se, jak uvádějí zaznamenaná svědectví, vyznačovalo atmosférou svornosti a excitace z rostoucí relevance sociologického vědění. (Viz např. Rhoades 1981; Small 1916) Giddings dokládal progres oboru rychlým rozšířením výuky sociologie na amerických univerzitách, když navíc „nikde ve světě se neprojevuje takový zájem o sociologické problémy – ať již teoretické či praktické – jako ve Spojených státech“ (AJS, vol. 11, No. 4: 561) Leitmotivem setkání byl přitom důraz na nutnost spojení univerzitních akademických teoretiků s prakticky orientovanými sociology. O rok později na prvním setkání *American Sociological Society* v Providence oslovil Small (1907b) shromážděné publikum⁶¹ s dvaceti body, které identifikovaly míru shody mezi tehdejšími sociology v nejdůležitějších teoretických, metodologických i praktických otázkách. Diskuse, jež po jeho vystoupení následovala, potvrdila Smallovu intuici, že obor jako takový je v podstatě sjednocen.

Zájem o institucionální zajištění oboru první generaci amerických sociologů skutečně spojil a do značné míry potlačil vzájemné osobní, teoretické i metodologické animozity (dříve tak zřetelné zejména mezi Smallem a Giddingsem a tandemem Ward-Small versus Sumner). O poměrně neproblematické dělbě práce (ale i prestiže a moci) svědčí i skutečnost, že klíčové postavy první generace amerických sociologů se v průběhu několika let vystřídaly na brzy velmi prestižním postu prezidenta *American Sociological Society* (po Wardovi, jenž byl zvolen pro období 1906 – 1907, byl prezidentem zvolen Sumner, po něm pak Giddings, Small, Ross, vždy po dvou letech, dále bylo prezidentské období zkráceno na jeden rok). Byla-li sociologie před vznikem „časopisu“ a založením „společnosti“ „bez problému, názvu nebo poslání“ (Small 1905b: 2), jak to v ohlédnutí za první dekádu americké sociologie vyjádřil Small, sjednocující institucionální aktivity přinesly daleko zřetelnější a konsenzuálně přijímané koncepce zkoumání, jež se zdály být zárukou plynulého vývoje oboru. Umožnily také kumulaci a diseminaci sociologického vědění, jež se mělo prostřednictvím nově rozvíjených výzkumných technik dále profilovat. Otázku, co je sociologie, jaké poznání či jaký prospěch přináší, bylo možné zodpovídat odkazem k novým studiím, zřetelněji se formovala i profesní identita sociologa jako „empirického“ vědce. Jakkoli nám z dnešní perspektivy může připadat oprávněné tvrzení, že „Smallův AJS byl směsicí rádob profesionální sociologie, vášnivé progresivistické rétoriky, převzaté evropské argumentace, zpráv o lokálních sociálních problémech, legislativních programech ..., jak to souhrně

⁶¹ Počet členů stoupl během prvního roku na 115 a v roce 1920 již na 1000.

vyjádřil Andrew“ Abbot (1999: 96), přesto je nesporné, že *American Journal of Sociology* – a podobně i *American Sociological Society* – zakládá kontinuitu (a tradici) americké sociologie jako takové: jsou to zřetelné odkazy a stále též základní „měřítka“ (viz Phelan 1995) individuálního úspěchu ve stále více kolektivně organizované vědě. Kontrast kontinuity institucionálního zajištění a diskontinuity intelektuálního vývoje je pak nezbytné interpretovat z hlediska rozdílu mezi „začínající“ a „pokročilou“ vědou. Jak by to vyjádřil kuhnovský historik vědy, institucionální zajištění je jen jedním z předpokladů „zvědečtění“ vědy, nikoli však rozhodujícím: pro její vývoj je právě tak důležitá fáze „stabilizace“ po „revoluční“ (intelektuální) změně.

Závěr

Příběhy o „intelektuální irelevanci“ a „institucionální triumfální misi“ prvních amerických sociologů formují dva rozdílné historické narativy, jež v mnohém vypovídají spíše o současných problémech než o vlastním specifickém odkazu generace Lestera Warda, Williama Sumnera, Albiona Smalla a Franklina Giddingse. Sny o jednotě a koherenci nepřestávají oslovovat sociologickou imaginaci, jakkoli jsou dnes jiné než na konci 19. století. Zajištění pevné intelektuální identity oboru je jakoby vždy „v plánu“, sociologie již ovšem nestojí na počátku, musí se konfrontovat se svým historickým dědictvím, přičemž jí její současná sebekritická a sebezpochybnující povaha nedovoluje zapojit do poznávacího úsilí onen „naivní“ provědecký optimismus, pro nějž nebylo nic „nemožné“. ⁶² Klíčem k pochopení zakladatelského úsilí první generace amerických sociologů je zcela nesporně silná víra v institucionální a intelektuální potenciál jejich vědy. Ve specifických podmínkách vývoje americké společnosti vyzrála americká sociologie do specifické podoby. Jako nový obor se velmi rychle etablovala na amerických univerzitách: již na konci 19. století nebylo prakticky možné najít univerzitu, která by nenabízela sociologické vzdělání. To, co začalo jako snění několika desítek jedinců o možnosti vědecké (sociální) reformy, postupně vedlo k tomu, že sociologie byla dlouhou dobu považována za americkou vědu, dokonce, jak říká Donald Levine (na přebalu knihy Calhoun et al. 2007), americkou sociologii lze považovat „za jeden z nejvýznamnějších příspěvků této země (rozuměj USA) ke světové kultuře ve dvacátém století“. Razantně empirický charakter americké sociologie rovněž přispěl k posílení statusu sociologie jako vědy i k rozvinutí nejs sofistikovnějších výzkumných metod. Přestože se počáteční optimismus, víra i zápal z americké sociologie od konce šedesátých let minulého století postupně vytrá-

⁶² Dnes autoři nejcitovanější historické analýzy vývoje americké sociologie považují pro změnu celý obor za „nemožný“. (Turner – Turner 1990)

cí⁶³ a v současnosti se spíše než o „éře sociologie“ mluví o „krizi identity oboru“ (Crane – Small 1992), jeho „chaotické povaze“ (Turner 2006), „inkoheren-
ci“ (Davis 1994) nebo jeho „rozkladu“ (Horowitz 1994), jsou dnes tyto úvahy
pronášené z výšin, o nichž se americkým zakladatelům ani nesnilo. Že má so-
ciologie přes skepsi a pesimismus svých hlavních současných – a většinou
velmi dobře kariéerně zajištěných – protagonistů stále tak pevně institucionální
postavení ve strukturách vědy, za to vděčí právě těm, kteří ji před více než sto
lety vybudovali prakticky z ničeho. Teze o jejich „intelektuální irelevanci“ jsou
psychologicky vzato spíše trvalou výčitkou těm, kteří nás postavili na nohy,
avšak nám se nelíbí, jakým směrem nás postrkují, než projevem snahy o poro-
zumění jejich vlastní sociologické ambice. Pak je legitimnější, jak doporučuje
Whitehead, „na ně zapomenout“, než jim vyčítat naše vlastní tápání.

Jan Balon od roku 2000 pracuje ve Filosofickém ústavu AV ČR a od roku 2003
působí na Institutu sociologických studií FSV UK, kde přednáší sociologickou
teorii, dějiny sociologie a obecnou metodologii. V Sociologickém nakladatelství
(SLON) publikoval monografii *Sociologická teorie*. (2007) Je editorem šesti
monotematických čísel *Teorie vědy*, spolueditorem monotematického čísla *So-
ciologického časopisu* *Proměny teoretické sociologie a spolueditorem knih*
Kultura, kritika, dialog (2006), *Chaos a řád v sociologii a ve společnosti*
(2006), *Teorie jednání – jeden koncept, mnoho koncepcí* (2008).

LITERATURA

- ABBOT, A., 1991: History and Sociology: The Lost Synthesis. *Social Science History* 15 (2): 201-238.
- ABBOT, A., 1999: Department & Discipline: Chicago Sociology at One Hundred. Chicago: The University of Chicago Press.
- BALON, J., 2008a: Dilema schématu a skutečnosti v sociologické teorii. *Teo-
rie vědy/Theory of Science* 30 (3/4): 185-201.
- BALON, J. 2008b: Nenaplněný příslib sociologické teorie: vzestup a pád ame-
rické sociologie ve druhé polovině dvacátého století. *Sociologický časo-
pis/Czech Sociological Review* 44 (5): 943-967.
- BAEHR, P. R., 2002: Founders, Classics, Canons: Modern Disputes Over the
Origins and Appraisal of Sociology's Heritage. New Jersey: Transaction
Publishers.
- BANNISTER, R. C., 1987: Sociology and Scientism: The American Quest for
Objectivity, 1880 – 1940. Chapel Hill, NC: University of North Carolina
Press.

⁶³ Vývojem americké sociologie po druhé světové válce jsem se detailněji zabýval v Balon (2008b).

- BERNARD, L. L., 1909: The Teaching of Sociology in the United States. *American Journal of Sociology* 15 (2): 164-213.
- BERNARD, L. L. – BERNARD, J., 1943: Origins of American Sociology: The Social Science Movement in the United States. New York: Thomas Y. Crowell.
- BERNSTEIN, R. J., 1976: The Restructuring of Social and Political Theory. New York: Hartcourt Brace Jovanovich.
- BLASI, A. (ed.) 2005: Diverse Histories of American Sociology. Leiden, Netherlands: Brill.
- BOSKOFF, A., 1969: Theory in American Sociology: Major Sources and Applications. New York: Thomas Y. Crowell Company.
- BRESLAU, D., 2007: The American Spencerians: Theorizing a New Science. Pp. 39-62 in C. Calhoun (ed.) 2007: Sociology in America: A History. Chicago: The University of Chicago Press.
- BRINTON, C., 1933: English Political Thought in the Nineteenth Century. London: Bouverie House, Ernest Benn.
- BULMER, M., 1981: The Chicago School of Sociology: Institutionalization, Diversity, and the Rise of Sociological Research. Chicago: The University of Chicago Press.
- BULMER, M. et al. 1994: Symposium on the History of American Sociology. *Social Epistemology* 8 (1): 3-67.
- BUNGE, M., 1999: The Sociology – Philosophy Connection. New Brunswick, NJ: Transaction.
- BUSHNELL, C. J., 1901: Social Aspects of the Chicago Stock Yards. Chapter II. The Stock Yard Community in Chicago. *American Journal of Sociology* 7 (3): 289-330.
- BUSHNELL, C. J., 1902: Social Aspects of the Chicago Stock Yards. Chapter III. The Relationship of the Chicago Stock Yards to the Local Community. *American Journal of Sociology* 7 (4): 433-474.
- BUXTON, W. – TURNER, S. P., 1992: From Education to Expertise: Sociology as a 'Profession'. Pp. 373-408 in T. C. Halliday, M. Janowitz (eds). Sociology and its Publics: The Forms and Fates of Disciplinary Organization. Chicago: University of Chicago Press.
- CALHOUN, C. (ed.) 2007: Sociology in America: A History. Chicago: The University of Chicago Press.
- CAMIC, Ch. – XIE, Y., 1994: The Statistical Turn in American Social Science: Columbia University, 1890 to 1915. *American Sociological Review* 59 (5): 773-805.
- CAMIC, Ch., 1995: Three Departments in Search of a Discipline: Localism and Interdisciplinary Interaction in American Sociology, 1890 – 1940. *Social Research* 62 (4): 1003-1032.

- CAMIC, C. (ed.) 1997: Reclaiming the Sociological Classics: The State of the Scholarship. Oxford: Blackwell.
- CONNELL, R. W., 1997: Why is Classical Theory Classical? *American Journal of Sociology* 102 (6): 1511-1557.
- COOLEY, Ch. H., 1920: Reflections upon the Sociology of Herbert Spencer. *American Journal of Sociology* 26 (2): 129-145.
- COOK, G., 1993: George Herbert Mead. The Making of a Social Pragmatist. Urbana: University of Illinois Press.
- CRANE, D. – SMALL, H., 1992: American Sociology Since the Seventies: the Emerging Identity Crisis in the Discipline. Pp. 197-235 in T. C. Halliday, M. Janowitz (eds). *Sociology and its Publics: The Forms and Fates of Disciplinary Organization*. Chicago: University of Chicago Press.
- DEEGAN, M. J., 2002: Race, Hull-House, and the University of Chicago: A New Conscience against Ancient Evils. Westport, CT: Praeger.
- DIBBLE, V. K., 1975: The Legacy of Albion Small. Chicago: University of Chicago Press.
- EISENSTADT, S. N. – CURELARU, M., 1976: The Form of Sociology—Paradigms and Crises. New York: John Wiley & Sons.
- FEFFER, A., 1993: The Chicago Pragmatists and American Progressivism. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- FINE, G. A., 1995: A Second Chicago School? The Development of a Post-war American Sociology. Chicago: Chicago of University Press.
- FLEMMING, H. E., 1905: The Literary Interests of Chicago I.–II. *American Journal of Sociology* 11 (3): 377-408.
- FLEMMING, H. E., 1906: The Literary Interests of Chicago III.–IV. *American Journal of Sociology* 11 (4): 499-531.
- FORD, H. J., 1909: The Claims of Sociology Examined. *American Journal of Sociology* 15 (2): 244-259.
- FUHRMAN, E. R., 1978: Images of the Discipline in Early American Sociology. *Journal of the History of Sociology* 1 (1): 91-116.
- GIDDINGS, F. H., 1896: The Principles of Sociology. New York: Macmillan.
- GIDDINGS, F. H., 1898: The Elements of Sociology. *A Text-Book for Colleges and Schools*. New York: Macmillan.
- GIDDINGS, F. H., 1899: Exact Methods in Sociology. *Popular Science Monthly* 56: 145-159.
- GIDDINGS, F. H., 1901: Inductive Sociology. New York: Macmillan.
- GIDDINGS, F. H., 1904: The Concepts and Methods of Sociology. *Science* 20: 624-634.
- GIDDINGS, F. H., 1914: The Service of Statistics to Sociology. *Quarterly Publications of the American Statistical Association*. 14: 21-29.

- GILLETTE, J. M., 1901: The Cultural Agencies of a Typical Manufacturing Group: South Chicago. *American Journal of Sociology* 7 (1): 91-121.
- HASKELL, T. S., 1977/2000: *The Emergence of Professional Social Science: The American Social Science Association and the Nineteenth-Century Crisis of Authority*. Urbana: University of Illinois Press; Baltimore: John Hopkins University Press.
- HAMILTON, R. F., 2003: American Sociology Rewrites Its History. *Sociological Theory* 21 (3): 281-297.
- HINKLE, R. C., 1980: *Founding Theory of American Sociology 1881 – 1915*. Boston: Routledge & Kegan Paul.
- HINKLE, R. C., 1994: *Developments in American Sociological Theory, 1915 – 1950*. Albany: State University of New York Press.
- HOROWITZ, I. L., 1994: *The Decomposition of Sociology*. New York: Oxford University Press.
- CHUGERMAN, S., 1939: *Lester F. Ward: The American Aristotle. A Summary and Interpretation of His Sociology*. Durham, NC: Duke University Press.
- JOAS, H., 1993: *Pragmatism and Social Theory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- KELLER, A. G., 1910: William Graham Sumner. *American Journal of Sociology*. 15 (6): 832-835.
- LASLETT, B., 1991: Biography as Historical Sociology: The Case of William Fielding Ogburn. *Theory and Society* 20 (4): 511-538.
- LEVINE, D. N., 1995: *Visions of the Sociological Tradition*. Chicago: University of Chicago Press.
- MacLEAN, A. M., 1899: Two Weeks in Department Stores. *American Journal of Sociology* 4 (6): 721-741.
- MARTINDALE, D., 1960: *The Nature and Types of Sociological Theory*. Boston: Houghton Mifflin.
- MELENDY, R. L., 1900: The Saloon in Chicago I. *American Journal of Sociology* 6 (3): 289-306.
- MELENDY, R. L., 1901: The Saloon in Chicago II. *American Journal of Sociology* 6 (4): 433-464.
- MERTON, R. K., 1985: The Historicist/Presentist Dilemma: A Composite Imputation and a Foreknowing Response. *Journal of the History of Sociology* 6 (1): 137-151.
- MILLS, C. W. – GERTH, H. H., 1946: *From Max Weber: Essays in Sociology*. New York: Oxford University Press.
- MORGAN, G. D., 1997: *Toward an American Sociology: Questioning the European Construct*. Westport: Praeger Publishers.
- MULLINS, N. C., 1973: *Theories and Theory Groups in Contemporary American Sociology*. New York: Harper & Row.

- MÜNCH, R., 1991: American and European Social Theory. *Sociological Perspectives* 34 (3): 313-335.
- OBERSCHALL, A., 1972: The Institutionalization of American Sociology. Pp. 187-251 in T. Oberschall (ed.) *The Establishment of Empirical Sociology: Studies in Continuity, Discontinuity, and Institutionalization*. New York: Harper & Row.
- PARK, R. E., 1931: The Social Methods of Sumner, Thomas, and Znaniecki. Pp. 154-175 in S. Rice (ed.) *Methods in Social Science*. Chicago: The University of Chicago Press.
- PARSONS, T., 1937: *The Structure of Social Action*. New York: McGraw-Hill.
- PARSONS, T., 1950: The Prospects of Sociological Theory. *American Sociological Review* 15 (1): 3-16.
- PARSONS, T., 1951: *The Social System*. London: Routledge and Kegan Paul.
- PHELAN, T. J., 1995: Measures of Success in American Sociology. *Sociological Forum* 10 (3): 481-491.
- PHILLIPS, A. – VANANTWERPEN, J., 2007: Appendix: Histories of American Sociology: Readings and Resources. Pp. 733-739 in C. Calhoun (ed.) 2007. *Sociology in America: A History*. Chicago: The University of Chicago Press.
- RHOADES, L. J., 1981: *A History of the American Sociological Association, 1905 – 1980*. Washington, D. C.: ASA.
- ROSS, D., 1991: *The Origins of American Social Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SEIDMAN, S., 1985: Classics and Contemporaries: The History and Systematics of Sociology Revisited. *Journal of the History of Sociology* 6 (1): 127-136.
- SCHWENDINGER, H. – SCHWENDINGER, J. R., 1974: *The Sociologists of the Chair: A Radical Analysis of the Formative Years of North American Sociology, 1883 – 1922*. New York: Basic Books, Inc.
- SICA, A., 2007: Defining Disciplinary Identity: The Historiography of U. S. Sociology. Pp. 713-732 in C. Calhoun (ed.) 2007. *Sociology in America: A History*. Chicago: The University of Chicago Press.
- SMALL, A. W., 1893: *Outline of a Course in Sociology*. Waterville: Maine.
- SMALL, A. W., 1895: The Era of Sociology. *American Journal of Sociology* 1 (1): 1-15.
- SMALL, A. W., 1896: [Review of] Giddings, *Principles of Sociology*. *American Journal of Sociology* 2 (2): 288-305.
- SMALL, A. W., 1897: The Sociologists' Point of View. *American Journal of Sociology* 3 (2): 145-171.
- SMALL, A. W., 1903: What is a Sociologist? *American Journal of Sociology* 8 (4): 468-477.

- SMALL, A. W., 1904: The Subject Matter of Sociology. *American Journal of Sociology* 10 (3): 281-298.
- SMALL, A. W., 1905a: *General Sociology: An Exposition of the Main Development in Sociological Theory from Spencer to Ratzenhofer*. Chicago: University of Chicago Press.
- SMALL, A. W., 1905b: A Decade of Sociology. *American Journal of Sociology* 11 (1): 1-10.
- SMALL, A. W., 1906: The Relation between Sociology and Other Sciences. *American Journal of Sociology* 12 (1): 11-31.
- SMALL, A. W., 1907a: *Adam Smith and Modern Sociology: A Study in the Methodology of the Social Sciences*. Chicago: The University of Chicago Press.
- SMALL, A. W., 1907b: Points of Agreement among Sociologists. *American Journal of Sociology* 13 (5): 633-649.
- SMALL, A. W., 1908: The Meaning of Sociology. *American Journal of Sociology* 14 (1): 1-14.
- SMALL, A. W., 1909: The Vindication of Sociology. *American Journal of Sociology* 15 (1): 1-15.
- SMALL, A. W., 1910: *The Meaning of Social Science*. Chicago: University of Chicago Press.
- SMALL, A. W., 1912: Socialism in the Light of Social Science. *American Journal of Sociology* 17 (6): 804-819.
- SMALL, A. W., 1916: Fifty Years of Sociology in the United States. *American Journal of Sociology* 21 (6): 721-864.
- SMALL, A. W. – VINCENT, G. A., 1894: *An Introduction to the Study of Society*. New York: American Book Company.
- SMALL, A. W. – WARD, L. F., 1933 – 1935: The Letters of Albion W. Small to Lester F. Ward [ed. B. J. Stern]. *Social Forces* 12 (2): 163-173; 13 (3): 323-340.
- SMITH, M. C., 1994: *Social Science in the Crucible: The American Debate over Objectivity and Purpose*. Durham, NC: Duke University Press.
- SPENCER, H., 1873: *The Study of Sociology*. New York: Appleton.
- STEINMETZ, G. (ed.), 2005: *The Politics of Method in the Human Sciences: Positivism and its Epistemological Others*. Durham, NC: Duke University Press.
- STEINMETZ, G., 2007: The Relations between Sociology and History in the United States: The Current State of Affairs. *Journal of Historical Sociology* 20 (1/2): 1-12.
- STERN, B. J., 1933: The Letters of Albion W. Small to Lester F. Ward: I. *Social Forces* 12 (2): 163-173.

- STORR, R. J., 1966: *Harper's University: The Beginnings; A History of the University of Chicago*. Chicago: The University of Chicago Press.
- SUMNER, W. G., 1907/1959: *Folkways: A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores, and Morals*. Boston: Ginn; New York: Dover.
- SUMNER, W. G. – KELLER, A. G., 1927: *The Science of Society*. 4 Vols. New Haven: Yale University Press.
- SWATOS, W. H., 1983: The Faith of the Fathers: On the Christianity of Early American Sociology. *Sociological Analysis* 44 (1): 33-52.
- SWATOS, W. H., 1985: *Faith of the Fathers: Science, Religion, and Reform in the Development of Early American Sociology*. Bristol, IN: Wyndham Hall Press.
- TIMASHEFF, N. S., 1955: *Sociological Theory*. New York, Random House.
- THOMAS, W. I., 1909: *Source Book for Social Origins*. Chicago: The University of Chicago Press.
- TURNER, J. H. – TURNER, S. P., 1990: *The Impossible Science: An Institutional Analysis of American Sociology*. Newbury Park: Sage.
- TURNER, J. H., 2006: American Sociology in Chaos: Differentiation without Integration. *American Sociologist* 37 (2): 15-29.
- VIDICH, A. J. – LYMAN, S. M 1985: *American Sociology: Wordly Rejections of Religion and Their Directions*. New Haven: Yale University Press.
- WALLACE, W. L., 1969: *Sociological Theory*. Chicago: Aldine Pub. Co.
- WALLACE, R. W., 1989: *The Institutionalization of a New Discipline. The Case of Sociology at Columbia University, 1891 – 1931*. Ann Arbor, MI: University Microfilms International.
- WARD, L. F., 1883/1968: *Dynamic Sociology*. 2 Vols. New York: Appleton; New York: Johnson Reprint.
- WARD, L. F., 1903: *Pure Sociology: A Treatise on the Origin and the Spontaneous Development of Sociology*. New York: Macmillan.
- WARD, L. F., 1906: *Applied Sociology*. Boston: Ginn.
- WILLCOX, W. F., 1896: The Distribution of the Sexes in the United States in 1890. *American Journal of Sociology* 1 (6): 745-737.
- YOUNG, C., 2009: The Emergence of Sociology from Political Economy in the United States: 1890 to 1940. *Journal of the History of the Behavioral Sciences* 45 (2): 91-116.

NEAUTORIZOVANÝ TEXT

Organization of the American Sociological Society. *American Journal of Sociology*, 1906, 11 (4): 555-569.